

The major trends in the development of international GATE cooperation are revealed: the further differentiation of subjects of international cooperation, the growth of participation level of practitioners in the international cooperation; diversity of the activities of international organizations in the field of study; increased emphasis on the formation of national networks in the field of GATE, the enhancement of international cooperation among all stakeholders of GATE in social networks; the development of the specific alternatives to the existing formal international associations in the form of informal networks.

УДК 373.3.091.015.3:613](497.2)(043.3)

С. П. Цьома

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У БОЛГАРІЇ

У статті з'ясовано концептуальні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів Болгарії. Подано визначення сутності понять «збереження здоров'я» та «здоров'язбережувальне виховання». Проаналізовано провідну мету та основні принципи концепції зміцнення здоров'я. Виділено три взаємообумовлених компоненти вказаної концепції: здоров'язбережувальне виховання, профілактика захворювань і охорона здоров'я. Виокремлено характеристики здоров'язбережувального виховання як виду людської діяльності: цілеспрямованість і свідомість; потрібна зумовленість; громадська зумовленість; предметність; опосередкованість; продуктивність; гностичність; селективність; мотиваційна зумовленість.

Ключові слова: *концептуальні засади, здоров'я, здоров'язбереження, здоров'язбережувальне виховання, молодший школяр, Болгарія.*

Постановка проблеми. Сучасний стан суспільства, високі темпи його розвитку висувають нові більш високі вимоги до людини та її здоров'я. В останній час тривогу спеціалістів викликає стан здоров'я сучасних школярів. Більшість лікарів і вчителів визнають його незадовільним. Це пояснює інтерес педагогічної спільноти до ідей здоров'язбереження, предметом якого є здоров'я людини, а основна задача – збереження й укріплення здоров'я учнів.

Під час аналізу ситуації щодо стану здоров'я населення виявлено факт малоефективності здійснюваної роботи з охорони здоров'я школярів, зокрема молодших. Не дивлячись на цілий комплекс концептуальних і нормативно-правових документів, здоров'я населення не покращується. В останні роки Міністерство освіти і науки спрямовує діяльність навчальних закладів на вирішення проблеми охорони здоров'я, відшукуючи резерви всередині самої системи.

У 1986 році відбулася Міжнародна конференція з формування здорового способу життя (Оттава, Канада), за результатами якої було

прийнято Хартію укріплення здоров'я [4]. З цього часу у світі надзвичайно активізувалась робота з формування здорового способу життя населення, особливо школярів. Після прийняття Хартії формування здорового способу життя набуло статусу загальноновизнаної системи практичних дій і наукової дисципліни, яка розглядається як дієвий засіб збереження й укріплення здоров'я населення. Такий підхід покладено в основу Всесвітньої декларації зі здоров'язбереження, що була прийнята на 51-й сесії ВОЗ у травні 1998 р. та інших діючих документів ВОЗ. Зокрема, концепція «Здоров'я для всіх у XXI столітті», яка сьогодні визначає основні напрями зусиль для вирішення проблем зі здоров'я населення для урядів країн світу.

У контексті нашого дослідження цікавим є досвід формування здорового способу життя молодших школярів Болгарії.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення й аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що в останні десятиліття значно зросло зацікавлення вітчизняних і російських учених питаннями здоров'язбереження учнів. Проблема зміцнення та збереження здоров'я школярів у процесі навчання досліджується у декількох напрямках: медичному – М. Амосов, Г. Апанасенко, Л. Боярська, В. Войтенко, Р. Гербер, Е. Казін, Ю. Лисіцин, В. Марков, І. Мільман, Л. Попова та ін.; валеологічному – Ю. Андреев, Б. Болотов, Т. Бойченко, І. Брехман, Е. Вайнер, М. Гончаренко, М. Гриньова, Г. Зайцев, В. Колбанов, В. Лободін, Г. Малахов, І. Неумивакін, В. Петленко та ін.; психологічному – І. Бех, В. Леві, А. Маслоу, О. Хухлаєва та ін.; педагогічному – Т. Грузева, О. Дубогай, О. Єжова, С. Кондратюк, С. Корнієнко, Т. Кульчицька, С. Лапаєнко, Н. Михайлова, А. Нагорна, В. Оржеховська, С. Свириденко, Л. Сливка та ін.

Серед болгарських учених інтерес для нашого дослідження мають наукові розвідки таких дослідників, як А. Аговська, А. Дойчнова, Е. Александрова, В. Борисов, М. Попов, С. Попов, Г. Проданов, Т. Трендафілов та ін.

Мета статті – проаналізувати концептуальні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів Болгарії та виокремити характеристики здоров'язбережувального виховання як виду людської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Концепція здоров'язбережувального виховання визначається важливістю відповідної поведінки підтримки та зміцнення здоров'я. Основні положення, терміни та стратегії відображені в Оттавській хартії укріплення здоров'я. У ній здоров'я розглядається як ресурс повсякденного існування, а не як мета життя. У цьому зв'язку здоров'я необхідно розглядати як умову якості повсякденного життя індивіда [4].

У науковій літературі не існує загальноприйнятої дефініції здоров'язбереження. Відповідно до Оттавської хартії здоров'язбереження – це процес, пов'язаний із наданням особистості можливості зміцнювати та поліпшувати власне здоров'я. Болгарські науковці В. Борисов, С. Попова, Л. Георгієва у праці «Зміцнення здоров'я» розширили дане визначення, розглядаючи досліджуване поняття як процес створення можливостей для людей через саморегулятивну поведінку, щоб поліпшити власне здоров'я [2]. Так, в обох випадках акцент робиться на особистість і її діяльність, відповідальність щодо здоров'я.

Проаналізувавши велику кількість психолого-педагогічних наукових праць [1; 2; 3; 5; 7; 8], ми можемо стверджувати, що провідною метою зміцнення здоров'я є формування суб'єктивної санітарної освіти, зокрема навички здорового способу життя. До основних принципів зміцнення здоров'я належать:

- створення соціальної політики, орієнтованої на здоров'язбереження;
- створення здорового середовища проживання;
- розширення участі громадськості в питаннях здоров'я;
- розвиток особистих навичок, знань і можливостей для зміцнення здоров'я;
- переорієнтація служб охорони здоров'я на міжсекторальне співробітництво для поліпшення параметрів здоров'я.

Вважаємо за необхідне зазначити, що концепція зміцнення здоров'я молодших школярів Болгарії в останні роки розширила своє змістове наповнення орієнтацією на здоровий спосіб життя та проведенням відповідних заходів з профілактики негативних наслідків для здоров'я. Таким чином, вона складається з трьох взаємообумовлених компонентів – здоров'язбережувального виховання, профілактики захворювань і охорони здоров'я.

Логіка нашого дослідження вимагає з'ясування сутності поняття «здоров'язбережувальне виховання». Так, Г. Проданов у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що здоров'язбережувальне виховання необхідно розглядати як цілеспрямований і організований процес формування знань у галузі охорони здоров'я, навичок, переконань, поглядів і компетенцій, що відображаються у відповідному стилі поведінки індивіда [7]. Науковець додає, що цей процес здійснюється як певний тип диференційованої, організованої та цілеспрямованої педагогічної діяльності, випадковий, спонтанний процес під впливом взаємодії індивіда з реальністю, як процес самоосвіти й самореалізації.

Освіта як будь-яка людська діяльність має дві сторони – зовнішню, що виражається у відчутних результатах, і внутрішню, що втілюється в певних знаннях, уміннях, навичках, розумових функціях і процесах. У зв'язку з цим П. Ніколов [3] виокремлює такі характеристики здоров'язбережувального виховання як виду людської діяльності:

- цілеспрямованість і свідомість (заздалегідь продумана мета, засоби, етапи, результати);
- потребнісна зумовленість (за будь-якої діяльності людина постійно відчуває певну потребу в чомусь);
- громадська зумовленість (усе різноманіття діяльності включається в систему суспільних відносин);
- предметність (робить можливою взаємодію між об'єктом і суб'єктом);
- опосередкованість (за допомогою психічного відображення, з одного боку, і засобом, з іншого, виражає свою цілісність);
- продуктивність (призводить до певних результатів, як у напрямі об'єкта, так і в напрямі суб'єкта);
- гностичність (у процесі діяльності формується один з основних атрибутів свідомості, а саме – пізнання);
- селективність (лише особистість, яка має, якісні знання й досвід може робити вибір);
- мотиваційна зумовленість (будь-яка діяльність завжди здійснюється відповідно до індивідуальної або суспільної потреби).

У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури можемо стверджувати, що здоров'язбережувальне виховання молодших школярів у Болгарії визначається як процес, в якому особистість школяра одержує інформацію, набуває навичок, упевненість і можливість ухвалювати рішення, що стосуються поліпшення здоров'я; це спрямований вплив, що детермінує відповідну поведінку, пов'язану зі збереження здоров'я як найвищої цінності. Отже, здоров'я розглядається як ресурс для повсякденного життя, а не мета життя. Маємо на увазі, що поінформованість, знання, здоров'я та хвороби не можуть бути єдиними критеріями високої здоров'язбережувальної культури. Молодшим школярам необхідно подавати таку інформацію про збереження здоров'я, яка б розвивала стійку мотивацію до зміцнення та укріплення здоров'я.

У здоров'язбережувальному вихованні відповідальна роль належить учителю, який власною поведінкою та відповідними методами сприяє більш раціональному освоєнню інформації та її перетворення на діяльність

і поведінку. Ураховуючи це, М. Інросо виокремлює три основні моделі здоров'язбережувального виховання:

1) інструктивно-директивна модель, що заснована на передачі знань і норм поведінки від учителя до учня. За умови використання даної моделі, як правило, досягається швидкий ефект для отримання необхідних навичок, щоб уникнути шкідливих факторів впливу на здоров'я молодших школярів;

2) чуттєва модель, що заснована на обміні знань та ідей між суб'єктами, які хочуть зрозуміти умови власного середовища проживання та можливості їх поліпшення;

3) мотиваційна модель заснована на участі школярів з таким же інтересом у процесі навчання через взаємодію і шляхом самоосвіти. Сутність даної моделі полягає в активному спілкуванні між молодшими школярами з різними можливостями для зміцнення процесів саморозвитку, що сприяють самомотивації та саморегуляції поведінки стосовно укріплення здоров'я [9].

З'ясування концептуальних засад здоров'язбережувального виховання вимагає визначення основних факторів, що впливають на процес здоров'язбереження. Так, болгарський науковець Г. Проданов виокремлює такі:

1) сім'я як соціальний інститут первинної соціалізації та як сфера значимих соціальних і емоційних взаємовідносин. Здоров'язбережувальне виховання в сім'ї розуміється як спільна активна діяльність між усіма її членами та процес взаємодії та відносин;

2) навчальне середовище, всі компоненти якого охоплюють широкий спектр діяльності та підтверджують важливість школи для розвитку навичок у молодших школярів здорового способу життя. У науковій психолого-педагогічній літературі є багато освітніх моделей, пов'язаних з цілями здоров'язбережувального виховання [7].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, виходячи з цілей нової педагогічної реальності здоров'язбережувальне виховання посідає пріоритетне місце серед законодавчо-структурних компонентів освітньої системи. Сучасна болгарська школа була поставлена перед новими вимогами, у зв'язку зі структурною реформою системи здоров'язбережувального виховання. Тому необхідною є така організація навчального процесу, що буде сприяти оптимізації навчального середовища з метою забезпечення повноцінного розвитку та здоров'я молодших школярів.

В основу здоров'язбережувального виховання покладено психічний і інтелектуальний розвиток особистості молодшого школяра. Ось чому основне завдання системи освіти полягає в зміні методології освітнього процесу з метою надання учням можливості задоволення власних потреб і прийняття рішень про збереження власного здоров'я.

На подальше вивчення заслуговують нормативно-правові та процесуальні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів Болгарії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Е. Актуални проблеми на здравословния стил на живот сред децата в училищна възраст / Е. Александрова // Педагогика. – 2004. – № 3.
2. Борисов В. Промоция на здравето / В. Борисов, С. Попова, Л. Георгиева та ін. – С., 1998.
3. Николов П. Педагогическо психология / П. Николов. – С., 1999.
4. Оттавская хартия укрепления здоровья [Электронный ресурс] // Первая международная конференция по укреплению здоровья (Оттава, 21 ноября 1986 г.). – Режим доступа : <http://www.hesp.ru/medical/ottawa.htm>.
5. Попов М. Здравето като социална ценност / М. Попов. – В., 1976.
6. Попова С. Личност и здраве / С. Попова. – С., 1993.
7. Проданов Г. Й. Формиране на здравословен стил на живот у ученици от 3–4 клас : дис. ... за присъждане на образователна и научна степен «доктор» по научна специалност 05. 07. 01. / Проданов Георги Йорданов. – София., 2003. – 207 с.
8. Шопова К. Акценти в промоция на здравето / К. Шопова // Здравен мениджмънт. – 2003. – № 1.
9. Gadamer H. The Enigma of Health / H. Gadamer. – Stanford : Stanford University Press, 1996.

РЕЗЮМЕ

Цема С. П. Концептуальные основы здоровьесохраняющего воспитания младших школьников Болгарии.

В статье установлены концептуальные основы здоровьесохраняющего воспитания младших школьников Болгарии. Дано определение сущности понятий «сохранения здоровья» и «здоровьесохраняющее воспитание». Проанализированы ведущая цель и основные принципы концепции укрепления здоровья. Выделены три взаимообусловленных компонента указанной концепции: здоровьесохраняющее воспитание, профилактика заболеваний и охрана здоровья. Выделены характеристики здоровьесохраняющего воспитания как вида человеческой деятельности: целеустремленность и сознание; потребностная обусловленность; общественная обусловленность; предметность; опосредованность; производительность; гностичность; селективность; мотивационная обусловленность.

Ключевые слова: концептуальные основы, здоровье, здоровьесохранение, здоровьесохраняющее воспитание, младший школьник, Болгария.

SUMMARY

Tsyoma S. Conceptual foundations of health preserving education of younger schoolchildren in Bulgaria.

The current state of modern society, a high rate of development poses new higher demands on man and his health. The state of health is of great concern of professionals today. Most doctors and teachers recognize it unsatisfactory. This explains the interest in teaching community to health preserving ideas, which are the subject of human health and the main task is to preserve and strengthen the health of students.

The paper touches upon the conceptual foundations of health preserving education of younger schoolboys in Bulgaria. The definition of the essence of the concept of «maintaining health» and «health preserving education» is defined in the article.

We can say that the purpose of leading health promotion is the formation of subjective health education, including skills in healthy living. The basic principles of health promotion include: the creation of social policy oriented health preserving; the creation of a healthy environment; increasing the participation of the public in matters of health; development of personal skills, knowledge and opportunities for health promotion; reorientation of health services for inter-sectoral collaboration to improve health parameters. The main three interrelated components of this concept such as health preserving education, disease prevention and health promotion are identified by the author.

The following characteristics of health preserving education as a form of human activity are distinguished and characterized: determination and consciousness (premeditated purpose, means, steps, results); demand (for any activity a person constantly feels a need for something); public dependency (the variety of activities included in the system of social relations); objectivity (enables interaction between object and subject); mediation (through mental reflection, on the one hand and the tool, on the other, expressing their integrity); performance (an outcome as in the direction of the object and in the direction of the subject); gnostics (in the course of business, formed one of the main attributes of consciousness – namely, knowledge); selectivity (only a person that has qualitative knowledge and experience can make a choice); motivational dependency (any activity is always carried out according to an individual or social needs).

Thus, based on the objectives of the new educational reality health preserving education takes priority among legal and structural components of the educational system. Modern Bulgarian school has been placed in front of the new requirements in connection with the structural reform of health preserving education. Therefore, an organization of a necessary learning process will contribute to the learning environment in order to ensure the full development and health of primary schoolchildren.

Key words: *conceptual Foundations, health, health preserving, health preserving education, younger schoolchildren, Bulgaria.*